

De confiscatie van goederen op Brugse leliaards tussen 1302 en 1305.

De herdenking van “700 jaar Guldensporenslag” is een gelegenheid geweest om met een herdachte bronnenkritiek niet alleen de militaire operaties op het Groeningeveld nogmaals te belichten, maar ook en vooral om de gebeurtenis in haar tijds kader te situeren, en de reacties en inzichten van tijdgenoten en latere generaties te evalueren¹. Bijzonder boeiend is het onderzoek naar de motieven die de verschillende maatschappelijke gelaagdheden in het graafschap Vlaanderen het kamp deden kiezen van de hoofdprotagonisten in het verhaal, nl. koning Filips IV de Schone van Frankrijk en graaf Gwijde van Dampierre². Hun aanhangers gingen met de benaming van resp. “leliaards” en “klauwaards” de geschiedenis in. Opvallend hierbij is hoe in de periode 1297-1305 beide partijen hun diepe afkeer van elkaar uitwerkten door de wederzijdse confiscatie van hun goederen en een de facto verbanning uit stad en land. Hierbij rijst ook de vraag naar de omvang van de schade die zij elkaar toe brachten in wat soms op persoonlijke afrekening ging lijken, en de gevolgen op lange termijn ervan op het vlak van patrimonium, beroepsactiviteiten en politieke macht. Dank zij een ruime archiefdocumentatie rond de confiscaties op goederen van Gentse leliaards tijdens de Frans-Vlaamse oor-

-
- 1 We verwijzen hier slechts naar VAN CAENEGEM R.C. (ed.), *1302. Feiten en Mythen van de Guldensporenslag*, Antwerpen, 2002; *Omtrent 1302* (TRIO P., HEIRBAUT D. en VAN DEN AUWEELE D. (red.), Leuven 2002, en naar de kroniek der gebeurtenissen rond 1302 door VERBRUGGEN J.F. en DE VRIES K., *The Battle of the Golden Spurs (Courtrai, 11 July 1302). A Contribution to the History of Flanders' War of Liberation, 1297-1302*, Woodbridge, 2002; VERBRUGGEN J.F. en FALTER R., *1302. Opstand in Vlaanderen*, Tielt, 2002, telkens met bibliografie.
 - 2 PREVENIER W., *Motieven voor leliaardsgezindheid in Vlaanderen in de periode 1297-1305*, in *De Leiegouw*, XIX (1977), p. 273-288; geactualiseerd en uitgewerkt door DEZ., *Leliaards en Klauwaards voor en na 1302. Loyaliteit, collaboratie en opportunisme*, in *Omtrent 1302*, p. 137-159.

log van 1315-1316 kon reeds een aantal besluiten en vermoedens geformuleerd worden³. Een aantal onder hen kon blijkbaar terugkeren naar hun vaderstad ingevolge enkele bepalingen in het verdrag van Athis in 1305, reconstrueerde een patrimonium, herwon sociaal en bestuurlijk aanzien.

Voor de stad Brugge die het voortouw nam in de strijd tegen de Franse militaire bezetting van het graafschap en voor het doorbreken van versterkte bestuurlijke stedelijke structuren, is men op het vlak van bronnenmateriaal goed bedeed en werd ogenschijnlijk heel wat onderzoek verricht. Naast de politieke, institutionele en militaire aspecten van de strijd, ging op het sociale vlak veel aandacht naar de namen van poorters met leliaardse en klauwaardse gezindheid⁴. Die lijst is het product van een vergelijkend onderzoek van bronnen met telkens een specifieke inhoud en bedoeling⁵. Ook de wijziging in de samenstelling van de Brugse schepenbank is een weerspiegeling van de toenmalige omwenteling. De mogelijke motieven die bepaalde sociale en economische bevolkingsgroepen in het graafschap Vlaanderen het kamp deden kiezen van koning of graaf, als leliaard of klauwaard, zijn gekend⁶. Blijft de vraag of door prosopografisch onderzoek de individuele keuze en motivering van concrete Brugse vooraanstaanden kan achterhaald worden. Oude familiale vetes, afrekeningen en opportunisme, en ambities speelden zeker een rol. Dit met concrete bewijzen staven is een andere zaak, maar zou de moeite van een onderzoek lonen.

3 PREVENIER, *Leliaards en Klauwaards*, p. 148-154.

4 VERBRUGGEN J.F., *Liebaards en leliaards onder de poorters van Brugge in 1297 en 1302*, in *De Leiegouw*, XX (1978), p. 69-98.

5 DE SMET J., *De inrichting van de poorterlijke ruitery te Brugge in 1292 en haar indeling in gezindheden in 1302*, in *Verlagen en mededelingen van de Koninklijke Vlaamse Academie voor Taal- en Letterkunde*, 1930, p. 487-505; WYFFELS C., *Een "opstand" te Brugge en de vlucht van Leliaarts naar Sint-Omaars tussen 17 augustus en 18 september 1297*, in *Handelingen van het Genootschap voor Geschiedenis te Brugge*, XC (1953), p. 63-72; WYFFELS C. en DE SMET J., *De rekeningen van de stad Brugge (1280-1319). Eerste deel (1280-1302)*, dl. I, Brussel, 1965, p. 578-594. Inzake de Brugse registers van confiscatie van leliaardse goederen zie VANDERMAESEN M. en RYCKAERT M., *Een miskende bron voor de sociale geschiedenis van de stad Brugge bij het begin van de 14de eeuw. De registers van "forfaiture et séquestre, 1302-1304" op het Brugse stadsarchief*, in *Het Brugs Ommeland*, XVII (1977), p. 143-151.

6 PREVENIER W., *a.w.*, *passim*.

Evenmin is men ingelicht over de concrete gevolgen van de confiscatiegolf die de Brugse leliaards trof. Het lot van Nikolaas Biervliet, vermogend poorter, stadsklerk én leliaard is gekend⁷. Ook Robrecht van der Buerse, één der rijkste poorters van Brugge, herbergier en makelaar, deelde in de klappen⁸. Dit zijn echter slechts enkele symbooldossiers, zoals die van Jan Breydel en Pieter de Coninck in het klauwaardse kamp⁹. Deze korte bijdrage wil alvast de confiscatie van goederen van Brugse leliaards benaderen vanuit een meer administratieve invalshoek. Dat de stadsrekeningen hierbij de voornaamste bron zijn blijkt uit de talrijke en niet te vermijden verwijzingen in voetnoot.

Confiscaties in en buiten Brugge

Op 18 mei 1302, dag van de Brugse Metten, kwam een nieuw stadsbestuur aan de macht, tegelijk een nieuw 'regime' met grote inspraak van de ambachtenorganisaties. Naarmate Brugge in de rest van Vlaanderen een 'bevrijdingsoorlog' doorzette om de Franse militaire bezetting te beëindigen, kregen de leliaards het benauwder. Na de nederlaag van het Franse leger te Kortrijk op 11 juli 1302 en de erkenning van de Brugse politieke en militaire suprematie in het westelijk deel van het graafschap verhinderde niets nog een omvangrijke operatie van confiscatie van goederen ten laste van leliaards. De Brugse stadsrekeningen en aanverwante documenten voor de periode 1302-1306 staan naast de financiële weerslag van de oorlogsvoering dan ook grotendeels in het teken van de ontvangsten volgend uit de verbeurdverklaring en het beheer van die goederen. Ze getuigen van de verbetering waarmee jacht gemaakt werd op die goederen en inkomsten. Wat gebeurde met de "operatie confiscatie" na het verdrag van Athis in juni 1305? We geven alvast enkele voorlopige resultaten van een lopend onderzoek.

7 PREVENIER W., *Leliaards en klauwaards voor en na 1302. Loyauteit, collaboratie en opportunisme*, in *Omtrent 1302*, p. 144.

8 VANDERMAESEN M., *Robrecht (I) van der Buerse (ca. 1265-1320). Naar de roots van het actuele beursgebeuren*, in *Vlaanderen.*, LI (2002), p. 2-4.

9 LAMBERT V., *Over carrière, promotie, degradatie en rehabilitatie: 700 jaar Jan Breydel en Pieter de Coninck*, in *Omtrent 1302*, p. 207-228.

Niet de overwinning te Groeninge op 11 juli 1302 maar 18 mei, de “Goede Vrijdag” of dag van de Brugse Metten, gaf de start voor de jacht op leliaardse goederen. Uiteraard kon dit eerst in het pas “bevrijde” Brugge. Het nieuwe stadsbestuur liet een nieuwe stadsrekening beginnen kort voor 30 mei 1302, lopend tot 2 februari 1303. De posten hierin bevatten zeer weinig chronologische ankerpunten. Toch verneemt men dat wevers kort voor 30 mei hun intrek genomen hadden in een huis van ser Gherewin Bonin f. ser Pieters¹⁰. Meestal ging het om bewarende maatregelen om vervreemding van de nu aangeslagen inboedel te voorkomen. Tussen 11 en 29 juni werd reeds beslag gelegd op een partij wijn en werden gevangenen, wellicht Franse of leliaardse edelen, in het huis van Jacob Scinkel door een aantal leden van het vissersambacht bewaakt¹¹. Naarmate de Franse troepen teruggedreven werden uit het graafschap en zeker na de overwinning te Kortrijk kon Brugge zijn gang gaan in een groot deel van het graafschap Vlaanderen.

De stadsrekeningen brengen het beheer der verbeurde goederen onder in de rubrieken *verbuerden goederen binnen der port van Brucghe en fourfaituren buter pord van Brucghe* in 1302-1303. Het jaar erop vindt men de binnenstedelijke opbrengsten ondergebracht bij de “gemene” inkomsten, en blijven de ontvangsten van *fourfaituren* of *verbuerden goede buter port van Brucghe* een afzonderlijke rubriek vormen. Leliaards of *vianden* zoals ze wel eens genoemd werden verloren het genot van hun onroerende en roerende bezittingen. Huizen en gronden in en buiten Brugge werden door de stad niet verkocht maar in eigen beheer overgenomen. Ze inde de hieruit aan leliaards verschuldigde cijzen, renten, pachten en huishuren. Wel werden inboedels, opgeslagen koopwaar en oogstopbrengsten te gelde gemaakt. Het is belangrijk hierbij op te merken dat de inkomsten van de buitenstedelijke confiscaties integraal in de stadsrekeningen werden opgenomen, dit in tegenstelling van de aangeslagen renten, cijzen en huishuren binnen de stad en enkele parochies in haar

10 WYFFELS C. m.m.v. VANDEWALLE A., *De rekeningen van de stad Brugge (1280-1319). Tweede deel (1302-1319), Eerste stuk (1302-1306)*, Brussel, 1995, p. 14: *den wevers die laghen [te] ser Gherewins Bonins f. ser Pieters.*

11 WYFFELS, a.w., p. 103: *Item den visschers die wachten die ghevanghene in Jabob Scinkels huus 14 lb. 12s.*

omgeving. Die laatste categorie kennen we slechts dank zij de hoger vermelde afzonderlijke reeks confiscatieregisters die tegelijk ontvangstenboek waren en rekening. Tegenover een ontvangst van 7.936 pond stond in de periode van begin aug. 1302 tot 1 febr. 1304 een uitgave van 8.553 pond, voor de periode van 2 febr. 1304 tot 1 febr. 1305 was dit resp. 8.6682 en 8982 pond¹². Er was dus telkens een klein tekort. Het laatst bewaarde confiscatieregister betreft de korte periode van 2 febr. 1305 tot 4 april 1305.

De opbrengst van de geconfisqueerde "buitengoederen", opgenomen in de gewone stadsrekeningen, beliep in 1302-1303 13.574 pond parisis, in 1303 11.834 pond, in 1304-1305 10.802 pond, van 2.2.1305 tot 5.9.1305 2.988 pond terwijl dit voor de periode 6.9.1305-2.2.1306 terugviel tot 123 pond. Enkel in de stadsrekening van 2 febr. 1305 tot 5 sept. 1305 wordt uitdrukkelijk de ontvangst geboekt van 2.148 pond aan verbeurde huishuren en landrenten binnen Brugge *uten bouke die Gillis die Juede ende Jan d'Oem maecte*¹³.

Bij de interpretatie van deze cijfers is echter de grootste omzichtigheid geboden. Boekhoudkundig hield Brugge er in die jaren een watervalstelsel van kassen op na. De inkomsten van de binnen Brugge verbeurde renten, cijzen en huishuren werden door Gillis die Juede *ende sinen ghesellen*, en Jan die Oem, geïnd, die met de opbrengst specifieke uitgaven financierden. Elke rekening sloot met een klein tekort af, zodat theoretisch nooit een batig saldo aan de algemene stadskas overgemaakt moest worden. In de praktijk moet men aannemen dat een nog ondoorzichtig kluwen van kleinere deelrekeningen en verantwoordingsstukken bestond. Aanwijzing hiervoor is de som van 336 pond 14 schellingen en 4 penningen parisis van *verbuerder rente ende huushuere* die in de stadsrekening van 30.5.1302 tot 2.2.1303 als inkomst werd geboekt¹⁴ en de bewaarde deelrekening van uitgaven door Gillis die Juede voor de periode 8 okt. 1302 tot 11 januari 1303¹⁵. Men vergelijk dit met de hoger vermelde opbreng-

12 Zie terzake de bespreking door WYFFELS, *a.w.*, p. IX-XII. De totalen der ontvangsten en uitgaven per register vindt men bij VANDERMAESEN en RYCKAERT, *a.w.*, p. 149 n. 24.

13 WYFFELS, *a.w.*, p. 629-707.

14 WYFFELS, *a.w.*, p. 15.

15 Uitgegeven door WYFFELS, *a.w.*, p. 864-869. Er bestaat een rekening van bur-

sten van deze “forfaitures” in Brugge. Jan de Scrivere, een andere ontvanger, bracht in diezelfde periode 52 pond aan *van porters rente, die viande sijn, binnen Brucghe*¹⁶.

De Brugse leliaards werden onmiddellijk getroffen door de verkoop van de inboedel van hun woningen, opgeslagen koopwaar en persoonlijke voorwerpen.

Bij Colard Cortescoof, Matheus Hooft en Pieter Heldebolle vond men resp. 92, 17 en 23 zakken wol. Andere gekende namen met een wolvoorraad in huis waren Gillis Dop, Jan van Kortrijk, Pauwels Bernards, Gherewin Bonin, Colin van der Berst, Jan Grant, Langhe Gillis van de Walle, Simon Bernards, Colard Alverdoe en Gillis Steenkin¹⁷. Deze laatste bewaarde de wol voor handelaars uit Valenciennes¹⁸.

Enkele zakken wol kregen dadelijk een nieuwe eigenaar. Een wever die zijn broer verloor tijdens gevechten voor het huis van de Ontvanger op de “Goede Vrijdag” kreeg 1 zak wol. Ook de wever die die dag zijn neus kwijtraakte werd getroost met een zak wol¹⁹. Voor een verwonding door een pijl nabij het slot van Male kreeg Lauwerse van Aartrijke eveneens een zak wol als vergoeding.

Voor sommige Bruggelingen was het bovendien niet steeds duidelijk wie leliaard was, zodat sommige klauwaards zoals Jan Danwilt tijdens die eerste dagen ook in de klappen deelden. Voor de onrechtmatig weggehaalde goederen kreeg hij vier zakken wol als vergoeding²⁰.

De rest van de partij wol werd boekhoudkundig als inkomst geboekt, zij het dat niet elke penning in klinkende munt in de stads-

gemeesters, schepenen en gemeente van Brugge aan de graaf van Namen van hun ontvangsten uit de in Vlaanderen aangeslagen goederen, renten en cijzen, en uitgaven, 15 aug. 1302-2 februari 1303 (WYFFELS, *a.w.*, p. 871-891). Deze betreft de confiscaties ten laste van grafelijke leliaardse leenmannen.

16 WYFFELS, *a.w.*, p. 15.

17 WYFFELS, *a.w.*, p. 11-12.

18 WYFFELS, *a.w.*, p. 12: ... *die welke waren lieden van Valenciene.*

19 WYFFELS, *a.w.*, p. 12: ... *enen wevere die sinen broeder verloes vor sontfanghers ..., enen wevere die sinen neze verloes..*

20 WYFFELS, *a.w.*, p. 12: ... *minen here Janne Danwilde over tgoed dat hem ghenomen was over viande goed.*

kas terecht kwam. In heel wat gevallen werd de wol gebruikt als ruilmiddel voor de aankoop of betaling van andere goederen. Het was de waarde van die aldus verworven goederen die als inkomst werd geboekt. Het kon gaan om wijn uit het Rijnland, om blauw en geel laken voor de boogschutters, voor de stadsgarsoenen, of voor paarden. De opbrengst van werkelijk verkochte zakken wol werd gedeeltelijk aangewend voor delfwerken.

Naast wol werden ook andere goederen zoals wijn en huiden in beslag genomen. De stadsrekening vermeldt geen herkomst ervan. Wellicht waren het de pijnders die enkele malen goederen opspoorde en in beslag namen²¹. Verder werd bij Colard Cortscoof nog een partij graan gevonden, hout bij Jan van Dordrecht, grof garen of hennepgaren bij Jan van der Lecke, bedden en ander alaaam bij Jan van Hertsberge. De 244 vaten as van Clays de Calkere werden verkocht aan Willem Bernecolve, van Antwerpen²². Tientallen vaten wijn werden in die eerste dagen uit koggen en hulken te Muide aan land gehaald. Hun eigenaars zijn niet gekend. Wel verneemt men hoeveel vaten wijn uit Bordeaux in de kelders van leliaards als Jan van Kortrijk, Pauwel Calker, Jan Scinkel of Rogier van Hertsberge teruggevonden werden en verkocht²³.

Het aanzien en de rijkdom van sommige leliaards kan men afleiden uit hun geconfisqueerd tafelzilverwerk (*facelmente*). Bij Jan de Grant vond men 5 zilveren drinkbekers of vaatwerk op voeten, evenals een zilveren "kroon", wellicht een prachtig hoofddeksel, waar Joris van der Matte voor 55 pond parisis dadelijk de hand op legde²⁴. Ook Colard Cortscoof en Wouter Hooft bezaten heel wat zilverwerk. Wellicht was Lamsin Bartoen de eigenaar van zilverwerk, maar ook van 8 ringen bezet met safieren en 2 met smaragd, vier zijden hoofddeksels, enz.²⁵. Zelfs de 'futselinghe' d.i. voorwerpen van geringe waarde, liet men niet liggen. Echtgenotes en andere gezinsleden van

21 WYFFELS, *a.w.*, p. 13: ... *bi den pijnres van goede dat sie wijsden ende ghearresterd hadden.*

22 WYFFELS, *a.w.*, p. 17.

23 WYFFELS, *a.w.*, p. 54-55.

24 WYFFELS, *a.w.*, p. 15.

25 WYFFELS, *a.w.*, p. 16-17.

leliaards bleven evenmin gespaard, zoals de vrouw van Jacob van Kortrijk die haar met bont gevoerde kleren moest afstaan.

De Brugse onvrede met de leliaardse medeburgers zat diep en maakte blind. Dat ondervond Janne van den Hove die te Beernem een goed van leliaard Jan van Hertsberge bewoonde en blijkbaar ten onrechte hard aangepakt werd²⁶. Margriete Alverdoe, begijn, kreeg in 1305 een vergoeding voor haar rente te Klemskerke die Brugge had ontvangen *als over viande goed*, in de mening dat ze aan Jacob Alverdoe, haar broer, toekwam²⁷.

De zoektocht naar verkoopbare goederen en voorwerpen ging na 1302 onverminderd door. In 1303 vond en verkocht men de juwelen van de dochter van Simon van Aartrijke²⁸, en verder een aantal tinnen schotels van Gillis Dop, naast schrijnen of juwelenkistjes, bedden, allaam, enz.²⁹. Einde 1304-begin 1305 nog boekte men het geld gevonden "ten cortscovinghers", evenals de waarde van zilver tafelgerei waaronder heel wat drinkbekers, twee hoeden en twee kronen die elk een waarde hadden van 100 pond parisis³⁰. Het ophalen van die goederen gebeurde met de grote middelen: in aanwezigheid van twee knapen van de schout gebruikten twee delvers bijlen en houwe-len om de buit op het spoor te komen, waarna alles in zakken naar het stadhuis overgebracht met de hulp van de deken van de honderd-mannen en vier van zijn gezellen. Alles wijst erop dat Clays van Koolkerke die het goed aanbracht rijkelijk beloond werd met 800 pond³¹.

Nergens in het Vrije bleven de boedels buiten schot: te Damme namen de Bruggelingen 53 vaten vijgen en 3 vaten rozijnen op Willem van Goesevoorde in beslag, en te Sluis deed men hetzelfde

26 WYFFELS, *a.w.*, p. 285: *Item Janne van den Hove van scaden die hem ghedaen was bi lieden van der port daer hi woent te Bernhem in Jans goed van Hertsberghe.*

27 WYFFELS, *a.w.*, p. 775-776.

28 WYFFELS, *a.w.*, p. 190.

29 WYFFELS, *a.w.*, p. 192.

30 WYFFELS, *a.w.*, p. 504.

31 WYFFELS, *a.w.*, 563: *Dit sijn de coste ghedaen omme tgoed dat ter Cortscovers vonden was.....item van coste daer ydaen van kerssen, van zacken, aexen ende hawelen daer ybesecht.*

met kussens, lijnwaad en kleren van de “cortscoevingers”³². De term lijkt een familie- of clanverband aan te duiden, die wel telkens alleen verband houdt met Cortscoe. Te Oostburg bracht de verkoop van een zak wol van Jan Scinkel vier pond op die naar Brugge werden gebracht³³.

De confiscatie van inboedels trof de leliaards ook in hun beroepstoekomst, nl. door de verkoop van hun werktuigen. Brugge verkocht de slijpstenen van Jacob van der Stove³⁴. Volgens de stadsrekening van 1 oktober 1303 tot 1 februari 1304 kregen de molenstandaard en karbeelstenen of -balken van Jan van Dordrecht een nieuwe eigenaar³⁵. Van 27 september 1304 tot 2 februari 1305 veilde men nogmaals slijpstenen van Jacob van der Stove, brouwallaam van Jan van Scheepsdale, van Jacob van Zwijnaarde w.o. 2 ketels, en van Jan Keminaede, Robrecht van der Buerse en van Pieter Caridoen³⁶.

Naast de verkoop van inboedels had de Brugse stadskas oog voor elke financiële klap die ze de leliaards kon toedienen. Invordering van schulden van derden aan leliaards was één van die mogelijkheden. Een achterstallige betaling door Jacob Fermine aan Gherewin f. ser Gherewins voor een zak wol werd naar de stadskas afgeleid, net zoals een schuldaflossing van Weitin van Oostkamp, huidenvetter, aan Gillis f. ser Bartholomeus. De abdij van Ter Doest betaalde in 1303 700 pond in mindering van 937 pond die ze aan Simon van Aartrijke verschuldigd was, evenals een bedrag van 83 pond waar Jan van den Muelnekine anders recht op had³⁷. In de periode van 27 september 1304 tot 2 februari 1305 betaalde broeder Jan van Zuudwerve, meester van het Sint-Janshospitaal renten en cijnzen *die thuus ghemeenlike sculdech was vianden die buten sijn, porters ende porticghen*³⁸.

32 WYFFELS, *a.w.*, p. 136.

33 WYFFELS, *a.w.*, p. 282.

34 WYFFELS, *a.w.*, p. 191, 318.

35 WYFFELS, *a.w.*, p. 241.

36 WYFFELS, *a.w.*, p. 503: bijv. ... *van der allame die was Jacobs van Zwinarde van 2 ketelen en datter toe behorde also alst in sijn huus vonden was.*

37 WYFFELS, *a.w.*, p. 136.

38 WYFFELS, *a.w.*, p. 503.

Buitenlandse handelaars in Vlaanderen maakten moeilijke tijden door. Goederen van Fransen te Brugge werden verkocht, zoals de zeisen van Herard Lemme, poorter van Parijs³⁹. Ook Schotten onder-vonden de nadelen van hun alliantie met koning Filips IV van Frankrijk. Schotse handelaars speelden heel wat kwijt: allerlei goederen ter waarde van 505 pond, naast 26 en een halve zak Schotse wol en 4 en een halve zak lamswol, 950 vachten, en 100 Schotse zalmen die doorgeleverd werden aan de kastelein van Saafinghe en van Beveren⁴⁰.

Tijdens de eerste confiscatiegolf in 1302 ontstonden heel wat mis-verstanden rond de juiste herkomst van of de rechten op koopwaar die opgeslagen lag in de huizen van leliaards waar ze te “gast” waren. Eens verkocht konden Portugezen of Duitsers slechts vergoeding vra-gen. Die kwam er einde 1304-begin 1305⁴¹. Op 2 februari 1305 bleef nog een schuld over van 1783 pond parisis o.a. voor huiden, zeem en “andere goederen”⁴².

Er is voorsnog geen duidelijk beeld inzake de verkoop van ver-beurde onroerende goederen zoals huizen of gronden zowel te Brugge als erbuiten. Dit patrimonium van de Brugse leliaards was wel degelijk verbeurd vermits het stadsbestuur er vrij over beschikte. Op 4 juli 1303 kregen schatters van verbeurde huizen een vergoeding. Tijdens hun rondgang noteerden zij de betaalde huishuur⁴³, wellicht in het kader van de inning ervan door de stadsontvanger. Wel ver-kochten de stadstresoriers in de loop van 1303 “een halle” buiten de Vlamingpoort die eigendom was van Jan Hubrecht voor 13 pond⁴⁴. Maar andere inkomsten die een massale verkoop van dergelijke goe-deren kunnen bewijzen vonden we voorsnog niet terug.

39 WYFFELS, a.w., p. 504.

40 WYFFELS, a.w., p. 15: *Item vander Scotten goede te Brucghe ghearresterd ende ver-cocht. Item...van 4 1/2 sacken lamwullen...de welke was Scotsche wulle. Item...van 100 Scotsch zalms, ghelevert den castellein van Chavetinghen ende van Beveren.*

41 WYFFELS, a.w., p. 564: *Dit es vremden lieden ghegheven in rabate van haren goede dat hem ghenomen was...*

42 WYFFELS, a.w., p. 586.

43 WYFFELS, a.w., p. 225: *...den taxerres van den verburden husen, ghedaen up die tijt dat sie ommeghinghen ende setten elc up sijn feur van siere huere.*

44 WYFFELS, a.w., p. 132: *Item...van ere halle staende buter Vlamingpoorte, die was ser Jan Hubrechts ende vercocht bi den tresoriers...*

Integendeel wijst alles op een gevolgd beheer en onderhoud ervan op kosten van de stad Brugge. De huizen bleven bewoond. Zo bewaakte in 1303 de dienstmeid van Jacob van der Stove diens huis en inboedel, terwijl ook ander personeel een vergoeding kreeg voor gedane "kosten"⁴⁵. Het huis van Gillis van Rumbeke werd bewoond door "een man van Rumbeke" die voor zijn dienst een vergoeding kreeg⁴⁶. Einde 1303 bewaakte iemand op de Markt te Brugge het huis van Jan van Scheepsdale⁴⁷.

Herstellingen aan die huizen vielen ten laste van de stad. Meestal betrof het vernieuwing van de sloten zoals bij Jacob van der Stove. Het huis van Jan Blancard op Ter Panne bij Koolkerke kreeg een nieuwe dakbedekking van Steven Pankouken die erin woonde⁴⁸. In 1305 kregen de huizen van Simon van Aartrijke en van Jan van Dordrecht een nieuw slot, evenals het huis waarin allaam van Jan Goederic gevonden was⁴⁹.

Veruit het meest arbeidsintensieve deel van de confiscatie betrof de inning van de talrijke renten, cijzen, pachten en huishuren, verschuldigd door derden aan Brugge leliards en waarop de stad beslag legde.

Dit roerend bezit lag zowel binnen het schependom van Brugge als ver erbuiten. Het gebied omvatte de stad Brugge, het gehele Brugse Vrije en het Land van Waas tot Kieldrecht op de linkeroever van de Schelde. Zoals hoger vermeld bevat elke stadsrekening vanaf 30 mei 1302 een rubriek met de ontvangen verbeurde renten buiten Brugge. Wellicht is die rubriek samengesteld uit afschriften van niet steeds bewaarde deelrekeningen van verschillende ontvangers die elk een groep parochies beheerden.

45 WYFFELS, *a.w.*, p. 176: *Item doe Jacobs joncwive van der Stove, wachtende Jacobs huus ende datter in was, 32 s.*; p. 224: *Item Jacobs maisniede van der Stove van haren coste ghedaen in Jacobs huus vorseit 6 lb.*

46 WYFFELS, *a.w.*, p. 224: *Item 1 man van Rumbeke die woont in Gillis goed van Rumbeke, van sinen dienste 10 schellingen.*

47 WYFFELS, *a.w.*, p. 303: *Item Coppin Florense, wachtende thuus Jans van Scepstale an die marct, van sinen dienste 4 lb. 16 s.*

48 WYFFELS, *a.w.*, p. 227.

49 WYFFELS, *a.w.*, p. 417.

Voor de stad Brugge en haar schependom bleven de inningsregisters van Gillis die Juede en Jan die Oem wel bewaard⁵⁰. Ze bewijzen dat het stadsbestuur op korte termijn over uitgebreide, zoniet volledige, informatie beschikte inzake de roerende inkomsten van de leliaards, vergelijkbaar met een vermogenskadaster. Paleografisch onderzoek wijst uit dat elk register binnen de stadsadministratie door een geposeerde hand en met een doordachte structuur werd opgesteld, waarna de eigenlijke ontvangers op pad gingen en de geïnde (termijn)betalingen optekenden. Waren die registers het werk van de schatters die op 4 juli 1303 een vergoeding kregen voor hun werk, of bestond reeds vroeger een basisdocumentatie? Het antwoord blijven we voorlopig schuldig.

De wijze waarop leliaardse inkomsten uit renten, cijnzen en pachten op het verre platteland achterhaald werden blijft nog onduidelijk. Hoe kwam men ze op het spoor? Het bijhouden van buitensteeds bezit van Brugse poorters was juridisch en administratief geen bevoegdheid of taak van het stadsbestuur. Die informatie was bij voorbaat dus niet beschikbaar. Men kan aannemen dat bij het binnendringen in de huizen van de overhaast gevluchte leliaards persoonlijk archief met de bewijsstukken van het patrimonium kan zijn weergevonden. Zo waren de schuldenaars van renten van Jan Hubrecht te Brugge, maar ook te Tillegem aan de ontvangers Pieter Steenkin en Janne den Scrivere bekend⁵¹. Onderzoek ter plaatse was een ander middel. Zo trokken schepenen en tesorier Pieter Steenkin op 15 mei 1303 naar Diksmuide en naar Veurne-Ambacht *omme tondervindene van den verbuerden goede*⁵². Men mag eveneens aannemen dat aanzienlijke leliaards als Colard Cortescoef of Pieter van der Speye niet zelf elke termijn van hun renten en pachten gingen ophalen, maar deze taak overlieten aan lokale vertrouwensmannen. Zo vergoedde Willem Mussine einde 1303-begin 1304 verschillende personen die de renten verschuldigd te Aardenburg aan Gillis van den Walle, Gillis Hubrecht en Jan Bonin aanbrachten⁵³.

50 VANDERMAESEN en RYCKAERT, *Een miskende bron, passim*.

51 WYFFELS, *a.w.*, p. 242: *...daer of sie die namen hebben te hem waert...*

52 WYFFELS, *a.w.*, p. 183.

53 WYFFELS, *a.w.*, p. 281: *...van salarise ygheven den ghuenen die toe brochten 50 lb. sjaers in Ardenburch van ser Gillis rente van den Walle ende ser Gillis Hubrechts 5*

Het grootste deel van de verbeurde inkomsten werd echter door rondreizende Brugse ontvangers geïnd. We geven bij wijze van voorbeeld enkele namen zoals ze voorkomen in de stadsrekeningen van 1302 tot 1304:

-Jan de Scivere: Aardenburg (1303, 1304), Hannekinswerve (1303), Lapscheure (1303, 1304), Sint-Kruis bij Brugge (1303), Sint-Katharina bij Damme (1303, 1304), Tillegem (1303), Moerkerke, Damme, Sluis (1303, 1304), Heille, Moerkerke, Lapscheure, Sint-Katharina bij Damme, Sint-Kruis bij Brugge, Oedelem, Tillegem (1304), Moerkerke, Lapscheure, Ommelbroek, Sint-Kruis bij Brugge, Tillegem, Sint-Katharina bij Damme, Hannekinswerve (1304), Aardenburg, Moerkerke, Lapscheure, Sint-kruis, Hannekinswerve, Sint-Katharina bij Damme (1304-1305);

-Janne f. ver Sconen en Janne f. Rogers: Moerkerke, Zuienkerke, Sint-Pieters-op-de-Dijk, Nieuwmunster (1303), Meetkerke (1303-1304), Uitkerke, Zuienkerke, Meetkerke, Nieuwmunster, Vlissegem (1304), Uitkerke, Zuienkerke, Meetkerke, Sint-Pieters-op-de-Dijk, Houtave, Nieuwmunster, Leffinge, Beerst, Diksmuide, Zerkegem (1304);

-Clays Vlieghe: Gistelambacht, Merkem, Woumen, Zarren, Beerst, Schore, Vladslo, Nieuwpoort (1303), Kamerlingambacht, Oudenburg, Gistel, Zevekote (1303-1304), Sint-Katharina bij Damme, Bredene, Oudenburg, Mariakerke, serWoutermansambacht, Kamerlingambacht, Wilskerke, Snaaskerke, Leffinge (1304);

-Wouter Urbaen: "Oostwaarts buiten de poort van Brugge", Saaftinge, Heille, Assenede, Baardzande, Watervliet, Biervliet, Osemanskerke, IJzendijke (1304), Saaftinge, Assenede, Bredebroek, Vrankendijk, sGravenschure, Oostburg, Aardenburg, Wulpen (1304), IJzendijke, Biervliet, Oostburg, Bredebroek, Assenede, Aardenburg, Heille, Roeselare bij Aardenburg, Sint-Laureins, sGravenschure, Saaftinge, Kieldrecht, Aksel, Bardzande (1304-1305).

Elk van hen beheerde duidelijk "zijn" regio over de verschillende inningstermijnen en -jaren heen. De stadsrekeningen laten hierbij

1/2 lb.; ...enen man die Jan Bonins rente toe brochte ende die achterstelle onder Ardenburch, van sinen salarise 4 lb.

zien hoe elk van de ontvangers ettelijke maanden per jaar op de rug van een paard doorbracht om ter plaatse verbeurd goed op te sporen, op schade en onderhoud te inspecteren, inkomsten te innen, enz.⁵⁴. Zij stelden elk een afzonderlijke rekening op van hun ontvangsten en uitgaven, en rekenden af voor de ontvanger van de stad Brugge. Enkele rekeningen van die aard bleven bewaard, zoals die van Nikolaas (*Clais*) Vlieghe voor de jaren 1304 en 1305⁵⁵. Diezelfde Nikolaas Vlieghe was ook ontvanger van de verbeurde goederen van de heer van Gistel, waarover hij afrekende bij de ontvanger van Vlaanderen en de ontvanger van Brugge⁵⁶. Parallel met de confiscatie van de goederen van de Brugse poorters-leviaards ondergingen de grafelijke leenmannen-leviaards een zelfde lot. Tekenend voor de politieke machtspositie van Brugge was dat de stad ook die inning van verbeurde goederen organiseerde en eind augustus afrekende voor graaf Jan van Namen⁵⁷.

De Brugse stadsrekeningen en verwante bescheiden voor de jaren 1302 tot 1305 zijn een uitgelezen hulpmiddel voor de kennis van het roerend en onroerend patrimonium van een gegoed deel van de stadsbevolking, al blijft dit beperkt tot leviaards. De samenstelling van een gedetailleerde lijst van leviaards op basis van de stadsrekeningen en confiscatieregisters voor de jaren 1302-1305 moet rekening houden met mogelijke homoniemen, familieverwantschappen, maar ook met het gehanteerde criterium om als “Brugs” geïdentificeerd te worden. Hieraan wordt nog gewerkt. Naast bekende Brugse familienamen als

54 WYFFELS, *a.w.*, p. 728-731.

55 Stadsarchief Brugge, Oorkonden, 198, 199, 200: *Dit hevet Clais Vlieghe hontfanghen van porters goede van Brughe sident Sinte Baefsdaghe tot sondaghes vor Sinte Marien Lichtmesse anno Domini M^oCCC^oIIJ^o; Dit es ontfanghen bi Claise Vliegghen van ser Jans goede ser Pieterssoene in ser Woutermansambocht in Sinte Marienprochie Testreps sident dat hie rekende tjegghen Janne den maech ende sinen gheselscepe, tresoriers in Brughe, soendaghes naer Sinxen anno Domini M^oCCC^o ende viere.*

56 *Ibid.*, nrs. 179, 194, 196.

57 *Ibid.*, nr. 190, Rekening van ontvangsten van geconfisqueerde goederen en uitgaven door burgemeesters, schepenen en raden van Brugge, afgerekend bij de graaf van Namen voor de periode 15 augustus 1302-15 augustus 1303. De meeste goederen waren gesitueerd in het Brugse Vrije, doch ook in de “kasselrij Beveren” waar het o.a. ging om hoeveelheden turf. De uitgaven gingen in hoofdzaak naar het onderhoud van Jan en Gwijde van Namen en hun gevolg, en voor kosten verbonden met militaire operaties.

Bonin, Cant, Courtscoef, Heldebolle, Provesijn e.a., legde men o.a. ook beslag op goederen van de heer van Gistel en medestanders uit zijn heerlijkheid, en op tienden die de abten van Sint-Kwintens, Sint-Vaast, Vicoigne en het kapittel van Doornik inden in het door Brugge gecontroleerde gebied.

Diepgaander onderzoek zal de omvang aantonen van ieders bezit en de aard ervan. Hierbij rijst tevens de vraag naar de volledigheid van de informatie uit de rekeningen. Naarmate de tijd vorderde kwam men steeds meer bezittingen op het spoor. Het is alvast duidelijk dat heel wat Brugse families geïnvesteerd hadden in moergronden en turfuitbatingen in de Scheldepolders vanaf Cadzand, over Aardenburg, tot in de Vier Ambachten en het Land van Waas. Telkens weer komen hier de namen Bonin, Hubrecht, Tolnare, Scheepsdale of vander Speye voor. Gillis Hubrecht ontmoet men ook in zijn leen te Tillegem, Loppem en Varsenare. De kern van Riquard Standards goederen lag dan weer rond Gistel en Vlissegem.

De opvolging van de te innen renten of cijzen gebeurde grondig vermits meermaals achterstallen ingevorderd werden, mede door nieuw ontdekte goederen en rechten⁵⁸.

De confiscatie van de grond impliceerde niet alleen het genot van de verschuldigde renten, cijzen en pachten, maar had ook tot gevolg dat Brugge de uitstaande financiële lasten op zich nam⁵⁹.

De aangeslagen goederen brachten tevens hun noodzakelijk onderhoud en toevallige lasten mee. Te Saaftinge betaalde ontvanger Willem Mussine watergeschoot op de landen van leliaards Robeloet Cant, Simon van Aartrijke, Willem van der Speye e.a. ten bate van de bouw van een nieuwe sluis⁶⁰. Te Biervliet betaalde hij de onkosten voor het onderhoud van de watergang. In 1304 herstelde men ver-

58 WYFFELS, a.w., p. 280: *...ten Damme omme te besoukene die achterstelle van ser Willems rente van der Spoye...; ...ysent te Beverne, te Messele ende te Besselle omme achterstelle van der tiende van Dornike...*

59 WYFFELS, a.w., p. 177: *Betaald Item Franchoyse van der Lo van renten van Pauwels Bernards lande ligghende in Lophem 10 s.. Item den scamelbusweken in Lophem van renten van Pieters bachter Halle lande daer ligghende 6 s. IDEM, a.w., p. 227: Item den pape van Coelkerke van renten van Jan Blancards lande 2 1/2 s.*

60 WYFFELS, a.w., p. 281.

schillende dijken of delen van dijken op land van Gillis f. Bartholomeus, Bonin f. Gherewin of Pieter Heldebolle, enz.⁶¹.

Soms deden de ontvangers van de verbeurde goederen blijkbaar een koopje: einde 1303-begin 1304 verwierf Gillis die Juede een rente uit de bezittingen van Lamsin Bonin en van Gherewin f. ser Gherewin, zijn broer, gelegen te Dudzele en te Koolkerke, en betaalde er 10 pond parisis voor⁶².

Het verdrag van Athis

Het verdrag van Athis dat in juni 1305 gesloten werd en de oorlog tussen de graaf van Vlaanderen en de koning van Frankrijk beëindigde, bevatte bepalingen inzake de geconfisqueerde goederen. Zoals voor de financiële strafclausules was ook hier al dan niet gewilde onduidelijkheid troef.

Reeds op 20 februari 1305 stelden de Vlaamse onderhandelaars Gerard, heer van Zottegem, Jan, heer van Kuik, Jan van Gavere en Gerard de Moor, mede in naam van de steden, o.a. voor dat elkeen van beide partijen opnieuw in het bezit zou komen van hun goederen (*heritaiges*) zoals ze die hadden "voor de oorlog"⁶³. Dit was een vergaand voorstel.

Het verdrag van Athis daarentegen voorzag alleen in de teruggave van goederen aan leliaards, en de opbrengsten sinds een niet nader omschreven "bestand". Vlamingen vielen blijkbaar uit de boot⁶⁴. Die vergetelheid werd vlug opgemerkt. In dit verband verwijzen we naar een memorandum waarin Brugge zijn weigering tot aanvaarding van het verdrag verantwoordt. De stad meent dat ze strenger behandeld

61 WYFFELS, *a.w.*, p. 448-451.

62 WYFFELS, *a.w.*, p. 283.

63 LIMBURG-STIRUM, Th. DE, *Codex diplomaticus Flandriae inde ab anno 1296 ad usque 1325*, dl. I, Brugge, 1879, p. 336, foutief gedateerd op 16 januari 1305. De tekst zegt: *...que tous ceus de ça et de la doivent ravoire le leur et leurs heritaiges, si comme il les tenoient avant la guerre.*; VERBRUGGEN en FALTER, 1302. *Opstand in Vlaanderen*, p. 235.

64 LIMBURG-STIRUM, *a.w.*, p. 36-37, 358: *...que tous ceus de Flandres qui ont estei de la partie nostre seigneur le roy rauront leur heritaiges, et recouvreront les doumaiges qui leur ont esté faits des autres de Flandres puis la trive donnée, hors levées de terres....* VERBRUGGEN en FALTER, *a.w.*, p. 237.

wordt, in het bijzonder omwille van de Brugse Metten, en omdat van de kant van de koning onvoldoende of geen schriftelijke waarborgen gegeven werden. Inzake de teruggave van goederen en schadevergoeding moet concreet gewaarborgd worden over welk bestand sprake is, vermits dit een essentiële termijn is. Voor Brugge moest dit 2 februari (1305) zijn en niet bijvoorbeeld het eerdere bestand tussen de koningen van Frankrijk en Engeland⁶⁵.

De stad struikelde ook over de clausele waarbij leliaards zich rechtstreeks bij de koning konden beklagen wegens slechte behandeling, wat een uitholling betekende van de fundamentele Vlaamse vrijheden ("*frankise de flandres*") en miskenning van de rechtsgang. Het verdrag van Athis voorzag inderdaad moeilijkheden voor de teruggekeerde leliaards vermits klachten van hun kant (*ceus de flandres qui ont été de la partie nostre seigneur le roy*) moesten onderzocht worden door een commissie van twee raadsheren (*preud'hommes*), één van de koning en één van de graaf, waarna de graaf verplicht was uitspraak te doen, eventueel met bijstand van twee of drie raadsheren die de koning zou afvaardigen⁶⁶.

De leliaards kregen bovendien volledige vergiffenis, en, wat erger was, ze bleven in het bezit van alle goederen die hen door de koning in Vlaanderen en Bethune geschonken waren.

Op 26 juni 1305 werd te Athis een aanvullend akkoord gesloten tussen de Franse en Vlaamse onderhandelaars waarbij de aanhangers van beide partijen hun goederen en de eruit volgende opbrengsten terugkregen vanaf 2 februari 1305⁶⁷.

Juli 1305 was een maand van verdere onderhandelingen en verduidelijkingen van sommige verdragspunten. Nog te Parijs ontsloeg

65 IDEM, II, p. 20, gedateerd "vers 1307": *...car se on entendist des treuues données entre le roy de France et le roy d'Engleterre, mout seroit grief cose, et n'a mie estes de leur entente, fors des trieuues daraines delle Candeler et dont il n'ont nulle seurtei.*

66 DE LIMBURG-STIRUM, a.w., I, p. 358.

67 LIMBURG-STIRUM, a.w., p. 364-365: *...puissent revenir et entrer paisiblement en leurs héritaiges, tant d'une partie comme de l'autre, du temps de la Chandeleur darienierement passé en ença, et que il en puissent jouir sans nul contredit, en recourrant toutes leurs revenus, profits et yssues qui puist le temps de ladite feste de la Chandeleur en ont esté levés.*

graaf Robrecht de leliaards van bijdrage in de boetes die aan Frankrijk verschuldigd waren⁶⁸. Op 9 juli gaf hij nogmaals de opdracht om alle “gronden” van leliaards die door de “baronnen, edelen en andere Vlamingen gehouden werden omwille van oorlogsomstandigheden” aan hun vorige eigenaars terug te geven, met alle inkomsten en opbrengsten die men erop geheven had sinds 2 februari 1305⁶⁹. Hoe gevoelig het probleem van de teruggave lag bleek ook uit de vraag van koning Filips aan de graaf van Henegouwen op 17 juli 1305 om aan de Vlamingen die partij hadden gekozen voor de graaf van Vlaanderen en die gronden hadden in Henegouwen, deze aan hun eigenaars terug te geven⁷⁰.

De teruggave van de geconfisqueerde goederen bleef voor wrijving zorgen tussen graaf en koning. Na klachten van leliaards - hun namen worden niet genoemd - volgde op 14 oktober 1308 een scherpe tussenkoms van koning Filips. Hierin beschuldigde hij Robrecht van Bethune van onwil om de Vlaamse verantwoordelijken - grafelijke ambtenaren, lokale schepenen en ambtenaren - voor slechte behandeling van leliaards te bestraffen, en weigering om hun recht op terugkeer in hun goederen te erkennen en uit te voeren⁷¹. De in het verdrag van Athis voorziene procedure van onderzoek door twee scheidsrechters, w.o. Willem van Nevele voor graaf Robrecht, leverde niets op vermits Willem zelfs weigerde de aanbevelingen van het onderzoek te zegelen⁷². Filips stelde dan nieuwe scheidsrechters aan en eist een goede afloop opdat hem geen nieuwe klachten zouden bereiken⁷³.

Misschien had deze reactie van koning Filips een verband met een zeer concrete klacht van enkele Brugse en Gentse leliaards wier goe-

68 IDEM, *a.w.*, I, p. 388.

69 IDEM, *a.w.*, I, p. 397.

70 IDEM, *a.w.*, I, p. 398.

71 DE LIMBURG-STIRUM, *a.w.*, II, p. 96-97: *...vos gravamina et oppressiones ditorum ministrorum et justiciariorum ipsorum non corrigitis nec vultis aliquod remedium adhibere, nec possunt persone predicte hereditatibus et rebus suis gaudere, juxta formam pacis, nec justiciam invenire in vestris curiis, ut deberent.*

72 IDEM, *a.w.*, p. 96: *...dictus tamen Guillelmus, qui pro vobis positus exitit, non vult procedere cum Balduino predicto, nec per eos gesta interdum sigillare...*

73 IDEM, *a.w.*, *ibid.*: *...predicti qui nobis adheserunt ad nos, quod nobis plurimum displicetur, non redeant querelosi.*

deren en rechten te Damme vanaf 1302, en nog na 1305, geïsurpeerd werden. De uitgever van de klacht dateert ze “zonder datum, omstreeks 1304”⁷⁴. De vermelding van de naam van Willem van Nevele als één van de commissarissen, en de volledige context van de zaak, plaatst haar in 1307/1308. We analyseren de tekst hier omdat hij zo duidelijk een beeld ophangt van wat met leliaardse goederen na 1302 kon zijn gebeurd, in dit geval te Damme. Zonder vooralsnog over gelijkaardige dossiers voor de stad Brugge te beschikken hangt deze zaak toch een sfeerbeeld op rond de pesterijen die de teruggekeerde leliaards ondergingen.

Het betrof Gillis Dop, Lambrecht f. Weitin Tolnare en Jacob Cant, poorters van Brugge, en Jacob Rijnvisch, poorter van Gent, die na de dood van Willem en Pieter van der Speye, schepenen en zeer vermogende inwoners van Damme, hun rechten als erfgenamen lieten gelden. Allen waren zij met hun gezin uit Vlaanderen gevlucht⁷⁵. Hun verhaal heeft tot doel hun rechten te bewijzen en gaat daarom terug tot de Franse bezetting van Vlaanderen in 1297. Ongeacht de waarde van hun argumenten blijkt hoezeer ook te Damme twee groepen elkaar de macht in het stadsbestuur betwisten, waarbij de bevolking, het zogen. gemeen (*commun*) buiten spel werd gehouden of als instrument gebruikt. Zoals elders in Vlaanderen werden de leliaardse goederen in 1302 onder sekwestre geplaatst. In deze zaak blijkt, althans volgens de klacht, welke vormen dit “beheer” kon aannemen. Het eigendomsrecht werd ontzegd, inkomsten geïnd en schade aangericht⁷⁶. Gedurende twee jaar drongen ze vruchteloos bij de graaf aan op daadwerkelijk herstel van hun rechten. Zijn opdracht aan de baljuw van Brugge om de klagers naar Damme te vergezellen en daar het nodige te doen leverde evenmin iets op, indien dit al de bedoeling was. De schepenen daar hielden vol dat de geconfisqueerde goederen nu stadseigendom waren⁷⁷. Volgens de klagers nam de hetze tegen hen zelfs gewelddadige vormen aan, tot gewapende toeloop van

74 DE LIMBURG-STIRUM, a.w., p. 329-332.

75 *Ibid.*: ...liquel ont estei et leur femmes hors de Flandres le darrayne guerre durant, et de la partie nostre seigneur le roy.

76 IDEM, a.w., I, p. 331: ...avoient...tenu, levé, gasté et empeechié nos biens, et lievent, tienent, gastent et empeechent encore.

77 IDEM, a.w., p. 331: ...que ces biens ke nous demandasmes estoient de le ville de Dam, et nous ne les arresmes jamays pour cause ki avenir peüst.

het gemeen en doodsbedreigingen⁷⁸. De opzettelijke (sic) leegstand van de betwiste huizen zou bedoeld geweest zijn om hen zoveel mogelijk schade toe te brengen, andere huizen werden gratis ter beschikking gesteld, of verhuurd aan een te lage huurprijs, en sommige waren verkocht, afgebroken en elders weer opgetrokken⁷⁹. Bij de koninklijke en grafelijke commissaris wordt geëist dat de schade hersteld zou worden, nieuwe huizen opgetrokken op de plaats van de sloop, verkoopakten formeel vernietigd, en compensatie voor gedeerde huurinkomsten veleend.

Misschien was Jacob Rijnvisch dezelfde persoon als Jakemard Rijnvisch, de in 1298 uit Gent verjaagde leliaard die na 1305 succesvol een nieuw patrimonium wist op te bouwen en het omwille van zijn standvastige gezindheid in 1315 bij een nieuwe confiscatiegolf weer kwijtspeelde⁸⁰.

Het verdrag werd in de loop van de maand april 1309 te Parijs door graaf Robrecht en door de afgevaardigden van de Vlaamse adel en van de steden en kasselrijen, met uitzondering van die van de stad Brugge bekrachtigd. Paus Clemens V bevestigde dit van zijn kant op 13 juni 1309⁸¹. Beide clausules inzake behandeling van klachten van leliaards en de teruggave van onroerend goed en schadevergoeding kwamen er nog steeds in voor.

We willen hier toch wijzen op het woordgebruik in de teksten waar het gaat over de teruggave van goederen aan de leliaards. Men heeft het steevast over *hérítaiges* en *fourfaitures*, d.i. het in beslag nemen van leengoederen wegens afbreuk aan feodale trouw, en over

78 IDEM, *a.w.*, *ibid.*: ...*auchune foyz faisoient lor gens du commun armer et les enhor-toient pour nous tuer quant nous veniesmes pour no droit demander, et nous empee-choient de plus en plus par leur loy, par leur jugement, par enwaivres et par com-mendemens nouviaux que il faisoient por nous damagier et grever.*

79 IDEM, *ibid.*: ...*et aucunes de nos maisons tenoient wyde et tienent encore, et les lais-sent décheoir et empirier pour nous faire damage, aucunes ont presteis à chiaus ki pour nient ont demoré dedens, ...aucunes ont luwees pour mains que elles ne vallent et ont levé les deniers, aucunes ont vendues et sont brisiés et emportees dou liu et remi-ses ailleurs...*

80 PREVENIER, *a.w.*, p. 153.

81 GILLIODTS-VAN SEVEREN L., *Inventaire des archives de la ville de Bruges. Section première: Inventaire des chartes*, dl. I, Brugge, 1871, p. 276-289.

diegenen die die goederen na 1302 in handen kregen (*tenir*), d.i. een nieuwe leenhouder. In feite dachten de koninklijke en grafelijke onderhandelaars in feodale termen en ging het voor hen om onroerende goederen uit de leenheerlijke sfeer⁸². In werkelijkheid ging het om veel meer.

Wat gebeurde werkelijk met de geconfisqueerde onroerende goederen na 1305? De stad Brugge trad van 1302 tot 1305 in de eigendomsrechten van de leliaards, leidde de verschuldigde renten, cijzen en huishuren af naar de stadskas, onderhield de woonhuizen, liet ze door derden bewonen, onderhield als eigenaar de dijken en grachten langs gronden in de poldergebieden, enz. Op enkele zeldzame uitzonderingen na is in de stadsrekeningen geen spoor terug te vinden van een massale verkoop van die goederen en de registratie van die inkomsten. Hoewel de stad in 1305 het verdrag van Athis niet aanvaardde stellen we toch vast dat leliaardse goederen vanaf dat ogenblik nauwelijks nog met baten of lasten in de rekeningen voorkomen⁸³. Keerden de Brugse leliaards na 1305 terug en herwonnen ze hun bezittingen en status zoals dit het geval was voor een aantal van hun Gentse lotgenoten⁸⁴? Gebeurde dit op korte termijn, zodat de goederen er niet onbeheerd bleven bij liggen? Wellicht einde 1305 kwam ser Jan van Hertsberge weer in het bezit van zijn tiend te Hertsberge⁸⁵. Sommigen zoals herbergier Robrecht van der Buerse stonden voor een lege woning, zonder werkinstrumenten, en toch konden hij en zijn nakomelingen zich in hetzelfde huis weer opwerken tot de financiële elite van Brugge. De mogelijkheid bestaat dat een deel van de leliaardse onroerende goederen voortaan als stadseigendom (*stede aerve*) werden beheerd en inkomsten genereerden⁸⁶. Enkele beknopte inkomstenposten in de stadsrekening van 6 september 1305 tot 2 februari 1306 wijzen op het verder bestaan van subre-

82 PREVENIER, *a.w.*, p. 148 inzake de confiscaties in 1315-1316.

83 WYFFELS, *a.w.*, p. 746-750. Verbeurde "binnengoederen" brachten nog 367 pond op, de buitengoederen nog 123 pond.

84 PREVENIER, *a.w.*, p. 148-154.

85 WYFFELS, *a.w.*, p. 773: *...die tiende ser Jans van Hertsberghe, licghende in Bernhem, die welke tiende weder delivrerd was.*

86 WYFFELS, *a.w.*, p. 754-758, zie de vermelding *Item van Rogere den Hont van den vorhofde dat was Jans van Duerdrecht...*

keningen waarvan alleen het saldo geboekt werd. Of Clays Vlieghe die 4 pond 13 schellingen doorstortte, dit nog steeds deed als ontvanger van geconfisqueerde goederen is niet duidelijk⁸⁷. Ook aan de uitgangzijde vindt men nog enkele sporen van voortdurende confiscatie, zonder dat deze evenwel toelaten de omvang ervan in te schatten⁸⁸.

De confiscatie van de roerende en onroerende inkomsten van Brugse leliaards vanaf 18 mei 1302 was een nooit eerder georganiseerde administratieve ingreep. De plundering van hun huizen en de verkoop van de inboedel en de persoonlijke bezittingen moet pijn gedaan hebben. Waren ze na 1305 nog in staat hun economische en sociale status te herwinnen en hun patrimonium herop te bouwen? 1302 was ook een Brugs institutioneel scharniermoment. De democratisering van de schepenbank was een feit, de poortერი moest de zetels delen met de ambachten. Maar welke poortერი? Wie waren de nieuwkomers, welke waren hun familiale achtergronden? Vragen blijven, meer bronnenonderzoek is aan de gang.

87 WYFFELS, *a.w.*, p. 746. Zie ook de vermelding van een rekening van Jan Denarde met een batig saldo van 581 pond 5 schellingen.

88 WYFFELS, *a.w.*, p. 763: *...tArdenburch omme tghelt te inne van den kindren van Alverne dat sie der stede sculdech waren over Robrechte den Ruddre*; p. 769: *...Item Janne van Rosebeke van sinen dienste die hie der stede ghedaen hevet van den verburden goede.*

Anna. dnt: 99. ccc. en. iij. tota sine bannette
In die zandstece

Vier marre van yde jamme van curthe. 111. lb. vi. s. viij. d. pried
van der spore. 11. s. d. jamme vbrochte. 21. s. vi. d. jam seintzele
2. s. 2. d. jam cano. 11. d. jamme van seupstale. 11. s. d. jamme van
lectas. 22. viij. d. pried prouensine. 22. viij. d. viij. d. s. pried. 22. s. d.
11. d. onda. 11. s. d. s. pried. 22. s. d. s. pried. 22. s. d. s. pried. 22. s. d. s. pried.

0.
21. s. d.

Die leere jamme f. d. pried. en jamme blancarde. 11. s. d. pried. 11. s. d. pried.
11. s. d. pried. 11. s. d. pried. 11. s. d. pried. 11. s. d. pried. 11. s. d. pried.

0.
11. s. d.

In die blaminstece

Vier asoore prouensine jamme seintzele. 21. s. d. 1. s. d.

0.

Jacob beere. jam seintzele. 22. vi. d. 1. s. pried. 11. s. d. pried. 11. s. d. pried.

11. s. d.
11. s. d.

Jacob beere van den anderen huse jam vbrochte. 11. s. d. 11. s. d. pried. 11. s. d. pried.

Jherard die beed. en vrom nagelmalde. jam vbro. en sinen meent. 11. lb.

0.

Jam die crans. vrom deken. 11. s. d. pried prouensine. 11. s. d. pried. 11. s. d. pried.
11. s. d. pried. 11. s. d. pried. 11. s. d. pried. 11. s. d. pried. 11. s. d. pried.

11. s. d.

Insee seintzele. 11. s. d. pried van curthe. 11. s. d. pried van der spore. 11. s. d. pried. 11. s. d. pried.
11. s. d. pried. 11. s. d. pried. 11. s. d. pried. 11. s. d. pried. 11. s. d. pried.

11. s. d.

In die zandstece

Jam seintzele. 11. s. d. pried. 11. s. d. pried. 11. s. d. pried. 11. s. d. pried.
11. s. d. pried. 11. s. d. pried. 11. s. d. pried. 11. s. d. pried. 11. s. d. pried.

11. s. d.

11. s. d.